Samenvatting van tekst 32: Bapuka, de godin der liefde

1. Voorwoord

Attilio Gatti (1896–1969) was een Italiaanse ontdekkingsreiziger, auteur en filmmaker die tussen 1922 en 1948 dertien expedities naar Afrika leidde. Als lid van de Koninklijke Italiaanse Vereniging voor Geografie en Antropologie bracht hij waardevolle documentatie, filmbeelden en meer dan 53.000 foto's bijeen van continentale culturen, waaronder de Pygmeeën, Watussi en Masai. Hij reisde onder meer met zijn echtgenote Ellen en stelde zijn waarnemingen van inheemse volkeren, rituelen en natuurverschijnselen met een kritische doch empathische blik op schrift.

Het boek *Bapuka* behandelt een opmerkelijke ervaring tijdens een expeditie in 1928 - 1929. Ofschoon in de V.S. geschreven, werd het daar nooit uitgegeven - vermoedelijk vanwege de sterk paranormale en mystieke elementen, iets wat niet strookt met de eerder materialistische instelling van de Amerikaan. Het boek werd wel in het Duits uitgegeven en werd bij ons weten nooit integraal vertaald.

2. Bapuka, de godin der liefde

2.1. De reis op de Congostroom en de ontmoeting met Skaimunga

In november 1928 bevindt kolonel Gatti zich aan boord van de *Kigoma*, een stokoude rader-stoomboot die de Congostroom bevaart. Aan boord ontstaat tumult op het benedendek (derde klasse). Een driftige oude Franse man schreeuwt en tiert tegen zijn twee inheemse werkkrachten (boys) nadat door het schommelen van de boot enkele kisten met bierflessen zijn omgevallen. De Fransman pakt een zweep en geselt een van de jongens genadeloos onder het uitroepen van: *„Parle, sale cochon!"*

Wanneer de kapitein van het schip ingrijpt en de Fransman naar zijn kajuit stuurt, haalt de oude man nogmaals uit. De zwaar mishandelde, bloedende jongen springt uit wanhoop overboord in het van krokodillen krioelende water. Gatti bedenkt zich geen seconde: hij pakt zijn geweer, vuurt op twee aankomende krokodillen en slaat alarm. Medepassagiers duiken het water in en redden de jongen.

De geredde jongen stelt zich voor als Skaimunga. Hij is zijn redder bijzonder dankbaar en verklaart dat zijn leven vanaf nu aan Gatti toebehoort. Skaimunga legt uit dat hij door de Fransman als een slaaf behandeld werd, nooit loon heeft gekregen en voortdurend werd mishandeld en ondervraagd over vermeende stamrijkdommen (goud, diamanten en zilver). Skaimunga

weet zelf niet waar hij geboren is, wie zijn ouders waren of wat zijn opvallende lichaamstatoeages betekenen. Het enige wat hij zich herinnert is een overval op zijn dorp door mannen in lange witte kleren, het doden van zijn moeder en de naam van een beschermende godheid: Bapuka.

Gatti besluit de zogenaamde 'schuld' van Skaimunga aan de Fransman af te betalen (één dollar). De Fransman verscheurt het geld woedend, maar Skaimunga is bevrijd en treedt dankbaar in dienst bij Gatti.

2.2. De tocht naar het zuiden en de mysterieuze godin

Gatti reist met zijn expeditieteam en autokaravaan verder via Leopoldville, Chitadi, Bukama en Elizabethville richting de grens van Noord-Rhodesië (het huidige Zambia). De tocht over onverharde en vaak onbestaande wegen vraagt het uiterste van mens en machine. Skaimunga blijkt een onmisbare kracht: hij bouwt mee aan tijdelijke bruggen, helpt vastgereden auto's losmaken en voorziet het kamp moeiteloos van vers wild op plekken waar niemand anders iets weet te jagen.

Wanneer Skaimunga op een dag uitgeput maar trots terugkeert met parelhoenders voor zijn meester, spreekt hij opnieuw over de zegen van Bapuka. Gatti oppert dat Skaimunga wellicht tot de Baila- of Mashukolumbwe-stammen behoort, die een godin *Bapugha* vereren. Skaimunga spreekt dit echter tegen: zijn Bapuka is anders, en zij spreekt tot hem in zijn dromen. Volgens zijn dromen moeten hun wegen nog een tijd samen lopen.

Aangespoord door deze gebeurtenissen en de wens om een nog onbekende 'witte vlek' op de landkaart te verkennen, wijzigt Gatti de reisroute. De karavaan trekt in de richting van het drassige Barotseland om in Lealui koning Yeta III te ontmoeten.

2.3. Het verbod en de ontberingen in de moerassen

In Lealui wordt de expeditie gastvrij ontvangen door Koning Yeta III. Als Gatti echter vraagt om kano's om de gevaarlijke moerassen rond de Zambezi en Lutembwe te verkennen, stuurt de koning in het geheim boodschappers naar Mongu. Korte tijd later verschijnt de Britse provinciale commissaris. Deze verklaart dat het gebied verboden terrein is: de afgelopen twee jaar zijn zeven blanken de moerassen ingetrokken en allen gestorven aan een raadselachtige, ongeneeslijke koorts.

Na onderhandelingen bereiken ze een compromis: Gatti krijgt toestemming om per kano door te reizen tot het dorp Semusha, maar absoluut niet verder.

Op 1 februari vertrekken drie kano's met Gatti, Skaimunga, de kampdokter, een vertegenwoordiger van de commissaris en 38 inheemse roeiers. De tocht verandert in een nachtmerrie:

- Aanhoudende tropische regen doordrenkt iedereen.
- Aanvallen van nijlpaarden doen kano's kenteren.
- Een dodelijke moeraskoorts breekt uit. Deze koorts heeft een verwoestende cyclus: drie dagen hoge ijlkoorts, drie dagen uitputtende daling, en drie relatief rustige dagen, waarna het proces zich herhaalt.

Bij aankomst in Semusha op 14 februari zijn 22 van de 38 roeiers gestorven. Zowel Gatti als de dokter zijn ernstig ziek en zakken regelmatig weg in coma. Alleen Skaimunga blijkt volledig immuun voor de ziekte.

2.4. Een visioen en een archeologische vondst

Op 13 maart ontwaakt de dokter uit zijn koortscoma met een vreemde vastberadenheid. Hij vertelt Gatti dat hij in een droom een nabijgelegen heuvel heeft gezien met eeuwenoude rotsschilderingen van Bosjesmannen.

Het dorpshoofd van Semusha reageert stomverbaasd als de dokter hiernaar vraagt: de plek met grote granieten stenen bestaat daadwerkelijk, maar de stam mijdt deze uit angst voor boze geesten. Overtuigd dat de voorouders van de blanke dokter hem bescherming bieden, reist de hele groep mee. Onder het mos en de aarde ontdekken ze prachtige, realistisch geschilderde rotstekeningen van jagers, gehoorde antilopen en een reeds millennia uitgestorven palmboomsoort. Het zijn de allereerste rotsschilderingen die in het noorden van Rhodesië worden gedocumenteerd.

2.5. De roep van Bapuka en de geheimzinnige reis

Na deze vondst verslechtert de toestand van Gatti en de dokter opnieuw. Op 19 maart treedt Skaimunga de tent van Gatti binnen. Hij vertelt dat Bapuka in zijn droom tot hem heeft gesproken: om het leven van Gatti, de dokter en de roeiers te redden, moeten Gatti en Skaimunga samen, ongewapend en in één kleine kano, twee dagen lang naar het westen varen.

Hoewel het plan in Gatti's verzwakte toestand gekkenwerk lijkt, besluit hij te vertrouwen op zijn trouwe boy. Tevens verneemt hij via de tamtams dat de Britse commissaris in Mongu aan de moeraskoorts is overleden, waardoor

Gatti zich niet langer gebonden voelt aan zijn belofte om niet voorbij Semusha te reizen.

Skaimunga richt de kano in met een overkapping tegen de regen, een klapstoel en een klein kleivuur. Hij laat wapens bewust achter: “Wie uitkijkt naar het leven, kan niet de wapens van de dood met zich meedragen”, zo zegt hij. Na twee dagen navigeren door verraderlijke moerassen bereiken ze een stuk vasteland waar rook uit hutten opstijgt.

2.6. De hereniging en het geheim van Bapuka

Bij aankomst worden ze opgewacht door een eerbiedwaardige oude man met een kroon van scharlaken veren. Hij stelt zich voor als de hoogste dienaar van Bapuka en heet hen welkom. De man verklaart dat Gatti Bapuka’s wonden heeft genezen en belooft een medicijn dat hen en de overige zieken voorgoed zal genezen van de moeraskoorts.

Hij leidt hen naar een geheime grot. In het midden staat een indrukwekkend houten beeld van 3,5 meter hoog: de godin Bapuka. Skaimunga herkent het beeld direct uit zijn dromen.

De priester vertelt het tragische verhaal van zijn stam: driehonderd manen (circa 24–25 jaar) geleden overvielen Arabische slavenhandelaars het dorp. Zijn vader werd gedood, en zijn vrouw en zes maanden oude zoontje werden ontvoerd. De priester zwoer dat de stam voortaan elke vreemdeling zou doden. Bapuka genas echter zijn wonden en beloofde dat zijn zoon op een dag door een blanke man zou worden teruggebracht.

De priester wijst op de tatoeages van Skaimunga: deze zijn identiek aan de snijsneden op het houten godinnenbeeld. Skaimunga is niemand minder dan de verloren zoon van de priester! Zijn echte naam is Ingulu (“hij die herboren is”).

2.7. Het geneesmiddel en het afscheid

De priester overhandigt Gatti een mandje met zeldzame, lichtgroene gedroogde blaadjes die naar salie ruiken. Door hier negen dagen lang op te kauwen worden de zieken volledig genezen en voor altijd immuun voor de moeraskoorts.

Als teken van diepe dankbaarheid schenkt het stamhoofd aan Gatti een 35 cm hoge, exacte houten replica van het beeld van Bapuka. Het is het enige

nevenbeeldje dat ooit is gemaakt. Gatti zweert dat hij de locatie van het geheime dorp nooit aan de buitenwereld zal prijsgeven.

Het afscheid tussen Gatti en Skaimunga (Ingulu) is emotioneel. Terwijl de kano met Gatti wegvaart, roept Skaimunga hem na: „Musungu, moge de vrede en de liefde van Bapuka je altijd vergezellen!"

Dankzij de wonderbladeren herstellen Gatti, de dokter en alle overgebleven roeiers in Semusha volledig. De expeditie kan succesvol worden afgerond.

3. Het latere leven en het mysterie van het beeldje

Jaren later verhuist Attilio Gatti met zijn echtgenote Ellen naar Lugano (Zwitserland). Het houten beeldje van Bapuka krijgt een ereplaats in een nis in hun woning, gemonteerd op een zware houten voet.

In september 1962 overlijdt Ellen na een coma van 36 uur. Op het exacte moment dat zij haar laatste adem uitblaast en Gatti haar een afscheidskus geeft, klinkt er een luide klap: het zware beeldje van Bapuka is zonder aanwijsbare oorzaak omgevallen en in stukken gebroken. Gatti heeft dit vreemde 'toeval' nooit kunnen verklaren en vroeg zich af of het een laatste groet van de godin der liefde was.

4. Nawoord

In het nawoord wordt gereflecteerd op de paranormale en spirituele dimensie van het verhaal. Waar de westerse, gedesacraliseerde cultuur dergelijke gebeurtenissen afdoet als toeval, zien esoterische duidingen hierin de werking van een natuurgeest.

Bapuka wordt door kenners omschreven als een ethisch 'goede' natuurgeest die al haar levenskracht heeft ingezet om haar volk, Skaimunga, Gatti en Ellen te beschermen. Het uiteenvallen van het beeldje bij de dood van Ellen valt samen met het einde van Bapuka's beschermende taak. De 'godheid' heeft tot haar laatste krachten haar taak volbracht.